
Lezing door mevr. mr. Annie Brouwer - Korf ter gelegenheid van de opening van het academisch Jaar van het Nederlands Instituut Fysieke Veiligheid, 8 september 2011, met als thema: 'Kennisonwikkeling en Veiligheid'.

Voor u staat een oud-burgemeester en, tegenwoordig, één van de vijf leden van de Onderzoeksraad voor Veiligheid. In mijn oude functie droeg ik de eindverantwoordelijkheid voor de bestrijding van incidenten en crises, als lid van de Onderzoeksraad ben ik verantwoordelijk voor het onderzoek achteraf. In beide rollen, -zo heb ik gemerkt valt veel te leren van opgedane ervaringen.

Als je als burgemeester terugkijkt op een lange loopbaan (Zutphen, Amersfoort, Utrecht) zijn het vaak branden, ongevallen en crises die je meest markante herinneringen vormen. In Utrecht was dat het dodelijke 'trapongeval' tijdens festiviteiten in de binnenstad, het verongelukken van een brandweerduiker en de rellen in de wijk Ondiep, waar de volkswoede zich tegen de politie keerde. Het zijn de momenten waarop je als burgemeester in het middelpunt van de gebeurtenissen staat. Alle ogen zijn op je gericht: wat gaat de burgemeester doen? Je bent het gezicht van het gezag, je geeft leiding, je zoekt de mensen op, geeft aandacht, toont betrokkenheid en compassie met de slachtoffers. Het zijn ook de momenten waarop je ervaart dat je er niet alleen voor staat. Parate medewerkers van de gemeente, de politie, de GHOR en de brandweer staan klaar om te helpen.

Ik ben die hulpverleners in de loop van de jaren enorm gaan waarderen om hun loyaliteit, hun gedrevenheid, hun manier van aanpakken, hun durf. Maar ook vanwege hun onderlinge verbondenheid, zoals bleek toen in 2001 één van hen, een jonge brandweerman, verdronk tijdens een duikcoëfening in het Amsterdam-Rijnkanaal. Die gebeurtenis greep diep in op de gemoederen van het Utrechtse brandweerkorps. Een dodelijk ongeval in de eigen organisatie: een moment waarop je er moet *zijn*, niet alleen als burgemeester, maar ook vanuit de verantwoordelijkheid als werkgever.

In 2008 ruilde ik het burgemeesterschap van Utrecht in voor een plaats in de Onderzoeksraad voor Veiligheid, toen nog onder voorzitterschap van Pieter van Vollenhoven. Het was een heel andere positie in een ander soort organisatie, maar ook nu kruisten de brandweer en andere hulpdiensten mijn weg.

Opnieuw verdronk een brandweerman tijdens een duikinzet, ditmaal in Terneuzen. De Onderzoeksraad onderzocht dit ongeval en vond dat bij het brandweerdruken – op zichzelf al een gevaarlijke bezigheid – de aandacht voor het veilig werken op tal van punten tekortschoot. Mede naar aanleiding van het rapport van de Raad heeft het brandweerdruken nieuwe impulsen gekregen. Het brandweerveld heeft zelf nieuwe richtlijnen opgesteld, waardoor de veiligheid van het duiken sterk is verbeterd.

In oktober 2005 brak brand uit in een cellencomplex op Schiphol-Oost. Elf mensen, die waren opgesloten wegens illegaal verblijf in Nederland, kwamen bij deze brand om het leven en één persoon raakte zwaargewond. De 'Schipholbrand' was het eerste grote onderzoek van de Onderzoeksraad.

De Raad vond als belangrijke oorzaken dat het gebouw in vele opzichten onvoldoende brandveilig was, dat het personeel nauwelijks op het handelen bij brand was voorbereid, dat de brandweer te weinig bekend was met het cellencomplex om snel en doelgericht op te kunnen treden. Gedetineerde personen zijn voor hun veiligheid afhankelijk van degenen die hen opgesloten houden. Zij kunnen immers niet zelfstandig uit een noodsituatie ontsnappen. In dit geval oordeelde de Raad dat er minder of geen slachtoffers waren gevallen, indien de overheid zich aan haar eigen regels had gehouden.

In de jaren na de brand heeft Justitie 6 miljoen euro geïnvesteerd in de brandveiligheid van haar penitentiaire inrichtingen. Tienduizend personeelsleden kregen een nieuwe opleiding bedrijfshulpverlening. Voor tal van gemeenten was het rapport van de Raad aanleiding om de cellencomplexen intensiever door de brandweer op veiligheid te laten inspecteren. Elf doden maakten van de Schipholbrand een harde les, maar er is wel veel van geleerd.

Ook in andere sectoren zijn mensen voor hun veiligheid afhankelijk van anderen. In maart van dit jaar was er brand in een psychiatrische inrichting in Oegstgeest. Drie patiënten kwamen bij die brand om het leven. Net als bij de Schipholbrand waren de slachtoffers niet-zelfredzame personen die, in dit geval om medische redenen, in hun bewegingsvrijheid waren beperkt. Ook nu was er dus sprake van een bijzondere verantwoordelijkheid voor degenen aan wie de zorg voor deze patiënten was toevertrouwd. De Raad onderzoekt of die verantwoordelijkheden zijn nagekomen en waarom er dan toch drie slachtoffers zijn gevallen.

Bij een brand op een scheepswerf in De Punt kwamen in 2008 drie brandweermannen om het leven tijdens de uitvoering van een binnenaanval in een loods. Het onderzoek van de Raad bracht aan het licht dat de brandweermensen het slachtoffer zijn geworden van een rookgasexplosie. Het ontbrak de brandweermensen aan kennis over dit verschijnsel, en zij konden de bijbehorende gevaarsindicaties dan ook niet herkennen. De Raad vond als achterliggende oorzaak dat het opleidingspakket van de brandweer weinig duidelijke informatie bevatte over de rookgasexplosie en andere vormen van plotselinge branduitbreiding.

Naast het rapport over de brand in De Punt bracht de Raad een animatiefilm uit op dvd, waarin de leerpunten van dit ongeval beeldend zijn weergegeven. Kennis is essentieel om de brand veilig te kunnen bestrijden, zo luidde de boodschap van de film. De dvd werd een succes: er zijn inmiddels meer dan 400 exemplaren door de brandweerkorpsen besteld. Dat zegt iets over de bereidheid van de brandweer om te leren – het zegt wellicht ook dat beeldende informatie daar meer geschikt voor is dan geschreven tekst.

Na de vuurwerkram্প in Enschede in 2000 en de Volendamse cafébrand in 2001, die beide door commissies *ad hoc* zijn onderzocht, ontstond er behoefte aan een permanente, onafhankelijke raad met als taak om lering te trekken uit ongevallen en rampen. Na enkele jaren van voorbereiding kwam startte de Onderzoeksraad voor Veiligheid in 2005, onder voorzitterschap van Pieter van Vollenhoven.

De Raad onderzocht in de eerste jaren van zijn bestaan een aantal geruchtmakende branden en ongevallen, waarvan ik er enkele heb genoemd. Naast het verzamelen van kennis ter verbetering van de veiligheid voorziet de Raad ook in een behoefte van slachtoffers en nabestaanden, die vaak precies willen weten wat er is gebeurd, waardoor zij door het noodlot zijn getroffen, of hoe het komt dat zij hun familieleden of vrienden hebben verloren.

De Raad heeft gaandeweg geleerd dat er tal van oorzaken zijn die er toe leiden dat veiligheid niet de aandacht krijgt die zij verdient. Vaak gaat het om onwetendheid of gebrek aan kennis, soms ontbreekt veiligheid in de managementsystematiek van de organisatie, soms gaat het gewoon om geld. Het pleidooi voor meer veiligheid verloopt vaak moeizaam.

Milieugroeperingen kunnen de aanleg van een autosnelweg verhinderen om het leefgebied van een muis te beschermen, maar de stem van brandweer en politie wordt bij grote infrastructurele en

stedenbouwkundige projecten nogal eens te weinig of in een te laat stadium gehoord. Vaak is er dan meer geld nodig om het veiligheidsniveau achteraf op orde te brengen. In mijn Utrechtse tijd maakte ik dit mee bij de planvorming rond het nieuwe stationsgebied, een miljardenproject waarin bouwers, vervoerders en beleggers hun titanenstrijd voerden en het belang van de veiligheid pas laat in beeld kwam.

De Onderzoeksraad heeft inmiddels zijn pioniersfase afgesloten. De tijd van schuchtere stappen in het ongevalsonderzoek is voorbij, onderzoeksmethodes zijn beproefd, een stijl van werken is gevormd. De nieuwe voorzitter, Tjibbe Joustra, heeft in zijn eerste mediacontacten een appèl gericht op de samenleving om beter en sneller gevolg te geven aan de aanbevelingen van de Raad.

Tegelijkertijd beseft de Raad dat er meer nodig is dan het afgeven van rapporten met aanbevelingen om veiligheid blijvend op de maatschappelijke agenda te krijgen. Steeds als grote calamiteiten het land doen opschrikken leidt de roep om verbetering tot nieuwe maatregelen en initiatieven – ik verwijs u naar de brief van minister Opstelten aan de Kamer, die naar aanleiding van de brand in Moerdijk de specialistische kennis in het land per direct wil bundelen – maar steeds zakt de belangstelling na verloop van tijd weer weg. De aandacht van politiek en bestuur verplaatst zich dan naar 'boeven vangen' of de schaal van de politieregio's. Waar het mij om gaat is dat er *permanente* aandacht is voor kennisontwikkeling en onderzoek op het gebied van veiligheid.

In zijn nieuwe organisatievorm, met wettelijke taken op het gebied van kennisontwikkeling, heeft het NIFV daarin een grote verantwoordelijkheid. Ik hoop van harte dat u er in slaagt daarin een blijvende, prominente rol te verwerven zodat wij in de toekomst een gezamenlijke weg zullen bewandelen. Ik zie daar met verlangen naar uit.

Met deze wens verklaar ik het Academisch Jaar 2011-2012 van het Nederlands Instituut Fysieke Veiligheid, voor geopend.